

פוקד "עוון" אבות על בנות

כל המכיר מעט את מערכת המשפט יודע שהקשר הישיר בין רשם בית משפט השלום בקריות לבין בית המשפט העליון דומה לקשר בין ראש עיריית יהופיץ לנשיא ארצות הברית. אך קשר זה הספיק לפסול מועמדת להתמחות

אביעד הכהן

ד"ר אביעד הכהן,
דיקן מכללת שערי משפט

דוטה של מוראני להתמחות, וזאת על פי נוהל העס-קת קרובי משפחה במערכת בתי המשפט. בקשתה להחריג את עניינה מהנוהל המקובל נדחה על הסף בשל מה שתואר כ"רצון לשמור על טוהר המידות במערכת המשפט" וכ"מניעת פגיעה באמון הציבור ולו למראית עין". בית הדין לעבודה מדגיש בהחלטתו כי הכללים הנהוגים במערכת המשפט חמורים יותר מאלה הנהוגים בשירות המדינה, אך לא מצא מקום לשנות את החלטת שתי הערכאות הקודמות שדנו בעניין.

המונח "נוהל", על הטייתו, חוזר בפסק הדין שוב ושוב. אכן נהלים הם דבר חשוב, ומניעת נפוטזם בר-שות הציבורית, טוהר המידות ואמון הציבור הם ערכים חשובים לא פחות. כישורים, לא קשרים משפחתיים, הם שצריכים לקבוע את התאמתו של אדם לתפקיד (בהזדמנות זו, אולי כדאי לאמץ ערך חשוב זה גם במערכות הרבנות ובתי הדין הרבניים?).

אך האומנם זה המקרה

איני מכיר את מאיסאנה מוראני ואת אביה, ומימי לא פגשתי אותם. אבל כשקראתי את פסק הדין שניתן בעניינה בבית הדין הארצי לעבודה (ע"ע 12-01-31756 מוראני נ' מנהל בתי המשפט) חשתי אי נוחות מסוימת.

כמו עשרות מחבריה ומחברותיה ביקשה גם מוראני, סטודנטית למשפטים באוניברסיטת חיפה, להתמחות בבית המשפט העליון. לאחר שצלחה את משוכות הברירה הקשות הראשונות, הוזמנה לראיון אצל השופטים חנן מלצר וסלים ג'ובראן. האחרון החליט לקבלה להתמחות, אולם אז נוצרה בעיה;

מוראני הצהירה, כדת וכדין, שיש לה "פגם משפחה": אביה נדים מוראני מכהן, רחמנא ליצלן, כרשם בית משפט השלום בקריות.

כל המכיר מעט את מערכת המשפט יודע שהקשר הישיר בין רשם בית משפט השלום בקריות ובין בית המשפט העליון הוא בערך כמו הקשר בין ראש עיריית יהופיץ לנשיא ארצות הברית. אך קשר זה הספיק לפסול את מועמ-

**כאשר מדובר בשני תפקידים
הרחוקים זה מזה כרחוק
מזרח ממערב ובמשרת
התמחות קצרת מועד שבה
זכתה המועמדת על בסיס
כישוריה המקצועיים ללא כל
קשר לזיקתה המשפחתית,
פסילתה מקוממת ומרגיזה**

משפטנים מצטיינים שעונים על כל דרישות התפקיד, וכישוריהם – לא קשריהם – היו יכולים וצריכים לזכותם בתפקיד הנחשק והחשוב. אך בכגון דא חשובות גם מראית העין והנראות הציבורית. דו"ח מבקר המדינה משנת 2004, אשר בדק בין היתר העסקת מתמחים וקרובי משפחה במערכת בתי המשפט, הצביע על אחוזי העסקה גבוהים של קרובי משפחה במערכת בתי המשפט. הדבר פגע באמון הציבור, עורר חשש להעדפת קרובי משפחה לתפקידים במערכת, וחייב שינוי דרסטי של המדיניות במערכת בתי המשפט בעניין זה. ואכן במשך שנים נקטה מערכת בתי המשפט מדיניות מחמירה, ולא אישרה את קבלתם של מועמדים בעלי קרבה משפחתית מדרגה ראשונה.

שבו צריך לפקוד עוון רשמותו של אב על בתו?

הרקע העובדתי והמשפטי

הנהלת בתי המשפט והעומדים בראשה עשו בשנים האחרונות צעדים מבורכים ומשמעותיים ביותר לצמצום הנפוטיזם שאפיין בעבר את המערכת, ולומר מראית עין.

כמי שזכה להיות מתמחה של המשנה לנשיא מנחם אלון ז"ל בסוף שנות ה-80, אני יכול להעיד ממקור ראשון כי הרבה מן המתמחים (אם לא רובם) בבית המשפט העליון ובמשרות התמחות נחשקות אחרות בשנות ה-80 וה-90 היו "בנים של", "בנות של" או "אחים ואחיות של".

אין צריך לומר שרובם ככולם היו מוכשרים ביותר,

המדיניות המחמירה בהעסקת קרובי משפחה נשענת על שלוש תכליות: ראשית, לוודא שאין מדור בר בהעדפה שאינה עניינית לקרובי משפחה; שנית, להגביר את הנגישות לתפקידים בשירות הציבורי; ושלישית, למזער ניגוד עניינים ככל האפשר.

יישום המדיניות – הלכה ומעשה

הכל מתחיל בבית. או בניסוח חכמינו הקדמונים: "קשוט עצמן תחילה ואחר כך קשוט אחרים". מתוך רצון לנקות את המערכת מנפוטזם עושה בשנים האחרונות הנהלת בתי המשפט מאמץ מתמשך למצוא את שביל הזהב שבין מניעת כל חשש, ואפילו רחוק, ללזות שפתיים בשל העדפת קרובי משפחה, ובין השמירה על עקרון השוויון בין כלל המועמדים והימנעות מפסילה גורפת של מועמד ראוי רק בשל העובדה שאחד מקרובי משפחתו כבר מועסק במערכת.

בשנים האחרונות נעשה מאמץ כן, מתמיד ומתמשך לבחון כל מקרה לגופו על פי הנסיבות, וביניהן דרגת הקרבה המשפחתית, מרחק גאוגרפי, חשש ליחסי כפי-פות, ניגוד עניינים, תפקידי הקרובים וכיוצא באלה.

לפיכך אושרה בשנים האחרונות קבלתם של כמה מועמדים למרות קרבתם המשפחתית לאנשים שכבר עובדים במערכת, לאחר שעניינים נבדק באופן פרטני והופעל לגביהם שיקול דעת מאוזן, הבוחן את כלל השיקולים הנוגעים לעניין. כך למשל אושרה במקרה אחד העסקת קלדנית בבית משפט שלום אף שהיא אחיינית של שופטת בית משפט שלום אחר. במקרה אחר אושר מינויה של עורכת דין כעוזרת משפטית בבית משפט לענייני משפחה אף שהיא בתו של שופט בבית משפט מחוזי. בדומה לכך אושר מינויו של עוזר משפטי בבית המשפט העליון שהוא אחיין של רכזת בכירה בבית משפט שלום.

מן הכלל אל הפרט

ביודענו כל אלה, אפשר לבחון באור חדש את

כללי שירות המדינה (מינויים) (סייגים בקרבה משפחתית), תשס"ח-2007 מגדירים את המקרים שבהם תיאסר העסקת קרובי משפחה במשרד ממשלתי או ביחידה מינהלית. בשנת 2010 פורסם תיקון לכללים הנ"ל, שבמסגרתו הוסף סעיף 2(א)(4) הקובע כי לא יועסק עובד במשרה או ביחידה מינהלית אם היחידה המינהלית היא מערכת בתי המשפט והעובד הוא קרוב משפחה של שופט.

בהודעת נציב שירות המדינה מס' שע/17 נקבע שמאחר שמערכת בתי המשפט היא מערכת עצמאית, נכון לאפשר לה עצמאות בקביעת התנאים בקבלת קרובי משפחה, בקביעת כללים מחמירים ובהפעלת שיקול דעת בעניין.

ואכן הנהלת בתי המשפט קבעה נוהל מחמיר בעניין זה, שמטרתו "להסיר דיר העסקת קרובי משפחה במערכת בתי המשפט, תוך שמירה על טוהר המערכת, אמון הציבור ואחידות ושקיפות". לעניין זה נקבע כי מעמדו של רשם דומה למעמד של שופט.

הנורמה שנקבעה בנוהלי הנהלת בתי המשפט מחמירה יותר מהנורמה שנקבעה ביחס לשירות המדינה ככלל. אולם למנהל בתי המשפט הסמכות להתיר העסקה של

קרוב משפחה אם שוכנע כי ההעסקה לא תפגע בטוהר המידות.

לפיכך קבלת בקשה להיתר העסקה של קרוב משפחה בדרגה ראשונה מתאפשרת דרך כלל רק בקיום נסיבות חריגות, כגון קושי במציאת מועמדים מתאימים, מהות המשרה המוצעת ותפקידו של קרוב המשפחה המועסק במערכת, היעדר קשרי עבודה והסתברות לקיומו של ניגוד עניינים, טעות בהחלטת הגורם המינהלי שביטולה עלול לפגוע באינטרס ההסתמכות של המועמד וכיוצא באלה.

להשלמת התמונה נוסף עוד כי על פי כללי שירות המדינה (מינויים), כל קירבה משפחתית לשופט/רשם נבחנת על ידי הוועדה לבחינת מועמדים בעלי קרבה משפחתית בנציבות, שלה הסמכות להחליט בעניין.

**אסור שקשר משפחתי
כשלעצמו יהיה הקריטריון
היחיד הפוסל מתמחה צעיר
מקבלתו להתמחות. כך מקל
וחומר במקרה שיש חשיבות -
ערכית וסמלית - לשילובם של
סטודנטים מהמגזר הערבי
כמתמחים במוסד השיפוט
העליון של מדינת ישראל**

מדינת ישראל

רשות האכיפה והגבייה

דרושים/ות

רשות האכיפה והגבייה מודיעה על הקמת
מאגר מועמדים לכהונת

רשמי הוצאה-לפועל

העומדים בתנאי חוק ההוצאה לפועל, התשכ"ז-1967, מוזמנים להגיש מועמדותם, בטופס המצוי באתר רשות האכיפה והגבייה, בכתובת www.eca.gov.il

את הטופס המלא, על צרופותיו, יש לשלוח לרשות האכיפה והגבייה, הוועדה לבחירת רשמים, רח' ירמיהו 37, בנין א', ת"ד 34235 מיקוד 9134102 ירושלים.

לתשומת לב:

בהתאם להוראת סעיף 3 לחוק ההוצאה-לפועל, התשכ"ז-1967, שר המשפטים ימנה, לפי בחירה של הוועדה לבחירת רשמים, רשמי הוצאה לפועל. לא ימונה רשם הוצאה לפועל, אלא אזרח ישראלי, הכשיר להתמנות שופט בית-משפט שלום.

בהתאם להוראת סעיף 4 לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], תשמ"ד-1984, כשיר להתמנות לשופט בית משפט שלום, מי שרשום ומי שזכאי להיות רשום בפנקס חברי לשכת עורכי הדין, ועסק ברציפות או לסירוגין, לא פחות מחמש שנים, מהן לפחות שנתיים בארץ, באחד או באחדים מן הדברים ברשימה:

(א) עריכת דין;

(ב) שפיטה או תפקיד משפטי אחר בשירות מדינת ישראל או בשירות אחר שנקבעו בתקנות לעניין זה;

(ג) הוראת משפטים באוניברסיטה או בבית ספר גבוה למשפט שנקבעו בתקנות לעניין זה;

המודעה מנוסחת בלשון זכר אך מיועדת לנשים וגברים כאחד

חרדים, נשים ועולים חדשים. הלוואי ששאר הרשויות הציבוריות היו נוהגות בעניין זה כמנהג הרשויות השופטות.

"העדפה מתקנת" זו היא פרי כורח המציאות, וראויה לכל שבח. זאת ועוד: ממידע שהגיע אליי עולה כי לצד ההקפדה על שמירת נוהל "הרחקת נפוטזים", נשקל כל מקרה לגופו. הנהלת בתי המשפט בוחנת כל מקרה לפי נסיבותיו, כראוי וכנכון.

בחינה זו הביאה לכך שבשנים האחרונות גם מועמדים המקיימים קרבת משפחה לאנשים המכהנים זה כבר במערכת בתי המשפט מתקבלים להתמחות במקרים ראויים. מספרם קטן בהרבה ממה שהיה בעבר, וכך צריך להיות. אך העיקר הוא שכל מקרה נבחן לגופו, ונעשית בחינה מדוקדקת, מאוזנת ושקולה של כלל השיקולים הראויים לעניין.

לא למותר להזכיר בהקשר זה כי היו ועדיין יש במערכת אכיפת החוק הישראלית – בבתי המשפט, במשטרה, בפרקליטות ובמשרד המשפטים – עשרות אנשים ראויים שהיו ביניהם יחסי קרבה מדרגה ראשונית. רובם ככולם הצטיינו בתפקידם, והחלת הנוהל, באופן אוטומטי וללא שיקול דעת ראוי, הייתה מביאה עימה הפסד משמעותי למערכת הציבורית בישראל.

מה לי וליהופיץ? נשיא ארצות הברית ברק אובמה

מרום נהלים לעיתים איננו רואים את היער. פקיד דת עוון רשמותו של אב על בתו היא עונש לא מידתי ולא ראוי. אכן, בענייני קרבה משפחתית לא רק עשיית הצדק חשובה אלא גם מראית פני הצדק. אמון הציבור במערכת השפיטה לא יגבר כאשר עשרות "בנים של", "אחים של" או "בני זוג של" יזכו במשרה נחשקת רק בשל קשריהם ולא בשל כישוריהם. אך כאשר מדובר בשני תפקידים הרחוקים זה מזה כרחוק מזרח ממערב ובמשרת התמחות קצרת מועד שבה זכתה המועמדת על בסיס כישוריה המקצועיים ללא כל קשר לזיקתה המשפחתית, היה ראוי לשקול מחדש את פסילתה. במקרה זה ראוי להפעיל שיקול דעת, כפי שעושה הנהלת בתי המשפט, ולקבל החלטה שקולה ומאוזנת שלא תפגע יתר על המידה ושלא לצורך במועמדים ראויים.

פסק הדין בעניינה של מאיסאנה מוראני להתמחות בבית המשפט העליון. אפשר שלו היה עניינה מגיע כיום הזה לעיון מחדש, היה ראוי לשקול פעם נוספת האומנם היותה "בת של" רשם בקריות מצדיק את פסילתה מהתמחות בבית המשפט העליון.

אכן, החשש מפני "מראית העין", זאת ידענו מקדמת דנא, הוא ערך חשוב עד מאוד. הצדק צריך לא רק להיעשות אלא גם להיראות. וכבר תורת ישראל מצווה אותנו שנהיה נקיים לא רק "כלפי שמיא", כלפי שמים, אלא נמצא חן גם בעיני "בני אדם". מכאן החובה הגדולה להסיר כל חשש "לזות שפתיים" מהרשות הציבורית ולמנוע חשש, ולו למראית עין,

של שיקולים פסולים וניגוד עניינים בבחירת המועמדים להתמחות. אם בכל רשות ציבורית כך, קל וחומר ברשות השופטת – שצריכה להקריין מידה יתרה של יושר ויושרה.

אך כמו תמיד יש להימנע ממצב שבו הרצון המבורך לתקן יביא ל"יתר עשייה". אם לא כן ימצאו את עצמם מועמדים ראויים ביותר מופלים לרעה אך ורק בשל קשריהם המשפחתיים. גם מצב קיצוני זה אינו ראוי. משימתן של הרשות המצב שהיה בעבר, באמצעות הליכה לקוטב השני, הקיצוני, הפוסל כל מועמד שיש בעניינו "חשש קרבת משפחה", הגיעה העת לחזור לנקודת האמצע, לש-

ביל הזהב, ולנקוט מדיניות מאוזנת יותר. אסור שקשר משפחתי כשלעצמו יהיה הקריטריון היחיד הפוסל מתמחה צעיר מקבלתו להתמחות. כך מקל וחומר במקרה שיש חשיבות – ערכית וסמלית – לשילובם של סטודנטים מהמגזר הערבי, חמישית מאוכלוסיית ישראל, כמתמחים במוסד השיפוטי העליון של מדינת ישראל (ויודגש: בכפוף להתאמתם ולכישוריהם, ולא רק בשל מגזרם ומוצאם). כך במיוחד כשמדובר במי שמתגורר בפריפריה ולא רק ברמת אביב ג'.

ככל שידוע לי, הנהלת בתי המשפט עשתה צעדים עצומים גם בתחום זה, הרבה יותר מרשויות ציבור אחרות. בשנים האחרונות נקלטו במערכת בתי המשפט מספר רב של אנשים המייצגים מגזרים שונים בחברה הישראלית שהופלו ומופלים לרעה: ערבים,